

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

”De är inte svenskar och det måste vi komma ihåg”

En studie om lärares sätt att förhålla sig till sex- och samlevnadsundervisning där nyanlända elever deltar

Namn: Stina Johlander och Maria Hyllengren
Program: Kompletterande pedagogisk utbildning

Examensarbete: 15 hp
Kurs: LKXA1G
Nivå: Grundnivå
Termin/år: VT 2017
Handledare: Eva West
Examinator: Mats Hagman
Kod: VT17-2930-018-LKXA1G

Nyckelord: sex- och samlevnadsundervisning, nyanlända elever, likvärdighet, postkolonial teori, normer

Abstrakt

I och med att antalet flyktingar som kom till Sverige ökade markant 2015 har en hel del nyanlända elever börjat i svenska skolor. Den här studiens syfte är att ta reda på hur lärare beskriver sex- och samlevnadsundervisning där nyanlända elever deltar, framför allt utifrån huruvida de gör skillnad på nyanlända och andra elever och ifall de förändrar sin undervisning. Anledningen till att ämnesområdet sex och samlevnad fokuserats är att det är ett ämne som är av vikt för elevernas liv och hälsa, enligt bland annat Unesco. Som teoretiskt ramverk har postkolonial teori använts, för att analysera i vilken mån lärarna gör skillnad på nyanlända och andra elever genom att skapa ett "vi" som är skilt från "dem". Studien har genomförts genom enskilda intervjuer med nio biologilärare som är verksamma på högstadiet i en medelstor svensk stad. Intervjusvaren har bland annat visat att lärarna till viss del skiljer på nyanlända och andra elever både utifrån kunskapsbas och kulturella föreställningar, och att den här föreställningen om skillnader leder till att nyanlända elever i viss mån får en annan typ av undervisning.

Förord

Denna uppsats är skriven inom ramarna av 15 högskolepoäng under andra perioden VT 2017. Under de första sex veckorna där studien planerades, syfte och frågeställningar formulerades och arbetet med att genomföra och transkribera intervjuerna genomfördes var vi tre personer som arbetade med den (Maria Hyllengren, Stina Johlander och Sara Gabrielsson). Från och med vecka 19 har dock arbetet utförts av enbart Stina och Maria. Arbetet har då fokuserats på att skriva, analysera och diskutera. Textmässigt har Maria skrivit: Abstrakt, Metod, Teori och analysdelen "Konsekvenser för utbildningen", Stina har skrivit: Förord, Bakgrund, Tidigare forskning och analysdelen "Ett skapande av ett "vi och dem". Båda har skrivit Inledning, Diskussion och Slutsatser (men där med fokus på det analysområde en tidigare skrivit om).

Innehållsförteckning

Förord	
Innehållsförteckning	
1. Inledning	3
1.1 Presentation av arbetet	3
1.2 Syfte och frågeställningar	4
2. Bakgrund	4
2.1 Rätten till en likvärdig utbildning	4
2.1.1 Skollagen	4
2.1.2 FN:s barnkonvention.....	4
2.1.3 Läroplan	4
2.2 Nyanlända elever	4
2.2.1 Ökad migration - ökad andel nyanlända elever	4
2.2.2 Nyanlända elever som grupp	5
2.3 Sex- och samlevnadsundervisning	5
2.3.1 Läroplanen	5
2.3.2 Gruppen nyanlända elevers specifika behov	5
3. Tidigare forskning	6
3.1 Sexualundervisningens betydelse.....	6
3.2 Nationens sexuella identitet	6
3.3 Likvärdighet i utbildningen.....	6
4. Teori	8
4.1 Postkolonial teori	8
4.2 Centrala begrepp inom postkolonial teori	8
4.3 Definitioner av andra relevanta begrepp	9
5. Metod	10
5.1 Intervjuer	10
5.2 Urval och avgränsning	10
5.3 Genomförande.....	11
5.4 Bearbetning av data.....	11
5.5 Etiska frågeställningar.....	12

6. Analys och resultat	13
6.1 Ett skapande av ett "vi" och ett "dem".....	13
6.1.1 Hur "de andras" syn kommer fram i klassrumsmiljön.....	15
6.1.2 Hur talar lärarna om skillnader mellan "vi och dem".....	15
6.1.3 Assimilering eller integration?.....	16
6.2 Konsekvenser för utbildningen.....	17
6.2.1 Elever går miste om undervisning.....	17
6.2.2 Eleverna får en annorlunda undervisning.....	18
7. Diskussion	21
7.1 Studiens förutsättningar.....	21
7.2 "Vi & dem".....	21
7.3 En förändrad undervisning.....	22
7.4 Likvärdighet.....	24
7.5 Implikationer för skolan och vidare forskning.....	24
8. Slutsatser	25
9. Referenslista	26
10. Bilagor	
Bilaga 1, Förfrågan.....	
Bilaga 2, Intervjufrågor.....	
Bilaga 3, Samtyckesformulär.....	

1. Inledning

1.1 Presentation av arbetet

Den här studien grundas i att det 2015 kom nästan 33 000 flyktingbarn i åldern 13-17 år till Sverige¹, vilket innebar en ny situation för skolorna (UMO, 2016; Skolinspektionen, 2017). Många av barnen har varit på flykt i flera år, och har fått avbryta sin skolgång. I den här studien undersöks hur lärare förhåller sig till undervisningen i klasser där nyanlända elever deltar, och det specifikt inom ämnesområdet sex och samlevnad. Sex- och samlevnadsundervisning är ett ämne av stor vikt för elevernas liv och hälsa. Unesco (2015) har till exempel visat att en väl utbyggd sexualundervisning leder till förbättrad sexuell och reproduktiv hälsa, stärkt jämställdhet och jämlika normer. Andra positiva effekter är att hiv och aids, sexuellt överförbara infektioner och oönskade graviditeter minskar, samtidigt som benägenheten att ha säkrare sex och att använda kondom ökar. Ämnesområdet sex och samlevnad handlar alltså om såväl hälsa som till exempel identitet och rättigheter. Inom biologin på svenska högstudier är det enligt kursplanen (Skolverket, 2011a, s. 159) detta som ska tas upp:

Människans sexualitet och reproduktion samt frågor om identitet, jämställdhet, relationer, kärlek och ansvar. Metoder för att förebygga sexuellt överförbara sjukdomar och oönskade graviditeter på individnivå, på global nivå och i ett historiskt perspektiv.

Även läroplanen (Skolverket, 2011a, s. 8) understryker att “skolan har ett ansvar för att motverka traditionella könsmonster” och för att “aktivt och medvetet främja kvinnors och mäns lika rätt och möjligheter”, och de här ansvarsområdena anknyter till sex- och samlevnadsundervisningen.

Nyanlända elever har givetvis samma rätt som alla andra elever till kunskap om sexualitet, sexuell hälsa, och sina rättigheter. Unga flyktingar har också lyfts fram som en grupp som, trots att det handlar om en heterogen grupp, generellt har ett extra stort behov av sex- och samlevnadsundervisning på grund av att kunskapsnivån inom ämnesområdet generellt är låg (UMO, 2016).

Den svenska skolan särskiljer sig från många av de utbildningssystem som finns i de länder som dessa ungdomar huvudsakligen kommer ifrån. Detta då sexualundervisningen i Sverige har ett öppet och mångsidigt tillvägagångssätt (Milton, 2003), samtidigt som det globalt skiljer sig om ämnet överhuvudtaget tas upp eller vad som tas upp (Almahbobi, 2012). I många fall kan dessa skillnader knytas till faktorer kopplat till kulturella föreställningar kring sex och sexualitet (Hemingway, 2006).

Intressant är då att undersöka ifall lärare förhåller sig annorlunda till nyanlända elever. Vi har valt att analysera våra resultat med hjälp av postkolonial teori, som handlar just om att föreställa sig ett “vi” som är skilt från ett “dem”.

Studien bygger på nio intervjuer med lärare som undervisar om sex och samlevnad på grundskolan utifrån det centrala innehållet i biologi åk 7-9, där nyanlända elever har varit en del av undervisningsgruppen. Analysen bygger på hur lärarna talar om huruvida de skiljer på de nyanlända eleverna och andra elever, och om de förändrar sin undervisning beroende på om nyanlända är en del av undervisningsgruppen.

Vi anser att det här är viktigt att undersöka i och med att det inte finns tillräckligt mycket

¹ Under 2016 och första månaderna av 2017 var antalet asylsökande betydligt färre än 2015 på grund av lagändringar (Migrationsverket, 2017).

forskning om nyanlända elevers situation i skolan, och framför allt inte kopplat till sex och samlevnad.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med vår studie är att ta reda på hur biologilärare på högstadiet beskriver sex- och samlevnadsundervisning där nyanlända elever deltar.

- Skiljer lärarna på nyanlända och andra elever, och i så fall på vilket sätt?
- Förändrar de undervisningen när nyanlända elever deltar, och i så fall hur?

2. Bakgrund

2.1 Rätten till en likvärdig utbildning

2.1.1 Skollagen

I Sverige råder skolplikt som i sig grundar sig i allas rätt till utbildning (SFS 2010:800). Alla barn i Sverige har rätt att ta del av den undervisning som ges i skolorna, antingen i grundskola, grundsärskola, specialskola eller sameskola. Ansvar för skolplikten efterlevs ligger såväl på kommunen, eventuellt annan huvudman, som på barnets vårdnadshavare (SFS 2010:800; Skolverket, 2012a).

2.1.2 FN:s barnkonvention

FN:s barnkonvention som Sverige har skrivit under befäster alla barns rätt till utbildning på grundval av lika möjligheter (UNICEF Sverige, 2009). Sverige har även åtagit sig att barnets utbildning ska syfta till att bland annat utveckla respekt för sin egen kulturella identitet, sitt eget språk och sina egna värden. Utöver det ska även utbildningen verka för en respekt för såväl vistelslandet som ursprungslandets nationella värden och för kulturer som inte är barnets egna (UNICEF Sverige, 2009).

2.1.3 Läroplan

I Lgr11:s första kapitel som beskriver och definierar skolans uppdrag återfinns under rubriken *En likvärdig utbildning*: ”Undervisningen ska anpassas till varje elevs förutsättningar och behov. Den ska främja elevernas fortsatta lärande och kunskapsutveckling med utgångspunkt i elevernas bakgrund, tidigare erfarenheter, språk och kunskaper.” (Skolverket, 2011a, s. 8) Här återges det att utbildningen ska ske med fokus på varje enskild elevs förutsättningar. Senare i texten fastslås det att i och med varje elevs individuella behov så kan undervisning aldrig utformas lika för alla.

2.2 Nyanlända elever

2.2.1 Ökad migration - ökad andel nyanlända elever

Under hösten 2015 ökade flyktingströmmen markant till Sverige (Migrationsverket, 2017; UMO, 2016) och svenska skolor fick i allt större utsträckning ta emot nyanlända elever än tidigare (Skolinspektionen, 2017). Många kommuner och skolor som inte tidigare haft erfarenhet att ta emot nyanlända elever har behövt göra det (Skolverket, 2015). I och med det större antalet nyanlända elever i skolorna och att skollagen ändrades 2016 med nya bestämmelser angående nyanlända elever har skolornas huvudmän ställts inför nya krav och utmaningar (Skolinspektionen, 2017). Skolverket (2015) och Skolinspektionen (2017) lyfter

att skolans uppdrag att ge alla elever en likvärdig undervisning är väsentlig för de nyanländas förutsättningar till fortsatta studier och även jobb.

2.2.2 Nyanlända elever som grupp

I Skolverkets allmänna råd angående utbildning för nyanlända elever (Skolverket, 2016) lyfts att nyanlända elever är en heterogen grupp och som i mångt och mycket skiljer sig åt. Dock så har gruppen i sig ofta gemensamt att de inte har svenska som modersmål och att de har brutit upp från det sammanhang de tidigare varit en del av. Så trots den diversitet som råder bland denna elevgrupp så har vi valt att särskilja denna grupp från andra elever i klasserna på samma vis som skollagen när vi har utfört den här studien. Enligt skollagen (3 kap. 12 a §) definieras en nyanländ elev som en elev som har varit bosatt utomlands, nu är bosatt i landet, och har påbörjat sin utbildning här senare än höstterminens start det kalenderår då han eller hon fyller sju år. Skollagen slår också fast att en elev ska inte längre anses vara nyanländ efter fyra års skolgång här i landet. Det är utifrån denna definition som lärarna i studien har talat om nyanlända. Värt att nämna är dock att lärarna i vissa fall tenderat att tala om elever som de menar har utländsk bakgrund överlag, och inte bara om nyanlända elever. Det framgår i studien när så har varit fallet.

2.3 Sex- och samlevnadsundervisning

2.3.1 Läroplanen

I läroplanens andra kapitel (Skolverket, 2011a, s. 19) lyfts sex- och samlevnadsundervisningen fram genom att det är ett kunskapsområde där rektorn har ett särskilt ansvar för dess genomförande. Ämnet återfinns även i en rad av grundskolans kursplaner, däribland i det centrala innehållet i biologi för årskurserna 7-9, samt i kunskapskraven som ska ha nåtts i slutet av årskurs 9 (Skolverket, 2011a, s.160):

Eleven kan föra /.../ underbyggda resonemang om hälsa, sjukdom, sexualitet och ärftlighet och visar då på /.../ samband som rör människokroppens byggnad och funktion.

2.3.2 Gruppen nyanlända elevers specifika behov

Trots att gruppen nyanlända ungdomar är en heterogen grupp har bland annat UMO:s kartläggning (2016) som gjorts på uppdrag av Sveriges kommuner och landsting (SKL) kunnat urskilja ett stort behov av sexualupplysning hos specifikt denna grupp. Kunskapsnivån inom ämnet är generellt låg (UMO, 2016). Genom att bland annat intervjua unga nyanlända, personal på olika institutioner som kommer i kontakt med dessa ungdomar, såsom skola, ungdomsmottagning med flera, har en rad ämnesområden framkommit där kunskapsbehovet är särskilt stort.

Undersökningar utförda av såväl UMO (2016) som Folkhälsomyndigheten (2015) visar på att ungdomars främsta informationskällor när det kommer till sex och samlevnad är internet och skolan. Således belyses behovet av såväl internetresurser² som är riktade gentemot de nyanlända som grupp som av att skolan erbjuder en likvärdig sex- och samlevnadsundervisning.

² Youmo.se lanserades under perioden då arbetet med denna studie genomfördes. Det är en internetresurs som erbjuder information om sex och samlevnad på flertalet språk.

3. Tidigare forskning

Forskning om nyanlända elever och ett mångkulturellt klassrum i den svenska skolan kan enkelt återfinnas. Däremot är forskningen som berör nyanlända och sex- och samlevnadsundervisning i grundskolan inte lika mångtalig. Den forskningsbakgrund vår studie har tagit avstamp i berör sexualundervisningens betydelse, skolan som identitetsskapande av den nationella sexuella identiteten och hur en likvärdig utbildning skapas.

3.1 Sexualundervisningens betydelse

I Almahbobis (2012) artikel belyses problematiken med att sexualundervisning globalt skiljer sig markant åt och att det på många platser fortfarande ses som ett tabubelagt ämne.

Almahbobi må utgå från ett australiensiskt perspektiv, men resonemangen och erfarenheten av mångkulturalism är applicerbara även på det svenska samhället. Han menar att i och med att människor världen över förökar sig på samma vis borde åtminstone vissa delar av sexualundervisningen vara samma, oberoende av kultur och trosuppfattning. För att uppnå en god sexuell hälsa bland befolkningen behöver målet vara en upplysande och likvärdig sex- och samlevnadsundervisning för alla elever. I Australien där sexualundervisningen skiljer sig på ett negativt vis för bland annat många av urbefolkningen, aboriginerna, har en i denna grupp sett en ökning av sexuell ohälsa, ökad andel våldtäkter och en högre andel tonårsmödrar än i andra delar av samhället (Larkins, 2007). I Flodström (2012) beskrivs det hur en bristande kunskap i en samhällsgrupp har visats, såväl nationellt som internationellt, medföra en ökning av den sexuella ohälsan. I en svensk studie visade det sig att unga kvinnor med utländsk bakgrund var överrepresenterade i abortstatistiken och Helström med flera (2006) påpekar att det kan förklaras med den lägre kunskap och erfarenhet som de ungdomarna hade om preventivmedel än de etniskt svenska som deltog i studien.

En anledning till undermålig eller helt utelämnad sexualundervisning runt om i världen härleds bland annat till en tro om att sexualundervisning skulle legitimera sex för unga och på så vis uppmuntra till en tidig sexualdebut - vilket är felaktigt då en avsaknad av sexualundervisning har visat sig medföra en större andel oönskade graviditeter (Milton, 2003).

3.2 Nationens sexuella identitet

Röthing och Bang Svendsen (2009) sammanlänkar sexualitet och en nationell identitet i en analys av de läromedel som används i den norska skolan. I deras fall utgår de från det "norska", men de menar att mycket av den norska identiteten och normerna kan översättas till det "svenska". De tar avstamp i skolan som en av de viktigaste institutionerna för att skapa en nationell identitet, det som undervisas i skolan förmedlar de föreställningar som beskriver vad "norskhet" eller "svenskhets" är. Styrdokumentet som styr skolan medför att den utbildning som ges i skolorna avspeglar vilka värderingar som staten vill förmedla.

3.3 Likvärdighet i utbildningen

Utifrån Baumans (1990) tankar om nationsbegreppet presenterar Westling Allodi (2002) två perspektiv av begreppet likvärdighet när det kommer till utbildning. I det ena perspektivet tolkas begreppet som "samma undervisning" där det finns en strävan att forma elevgruppen till en homogen grupp. Samtidigt som det andra perspektivet "samma möjligheter" utgår från att individer och grupper ska behandlas likvärdigt trots olikheter, där individen eller gruppens särkillnad bejakas. Westling Allodi (2002) tar ställning för det senare när hon resonerar kring att inkludering förutsätter att utgångspunkten för pedagogiska praktiker är eleven som unik

och en positiv syn på mångfald. Inkluderingen kan inte uppnås om alla individer i klassen deltar i samma undervisning oberoende av den enskilda elevens förutsättningar och behov.

Ahlberg (2013) argumenterar för att heterogena klasser gynnar lärandemöjligheterna för eleverna. Genom att olika färdigheter, kunskaper och erfarenheter får ta plats i klassrummet lyfts olika perspektiv fram och en acceptans och förståelse för människors olikheter utvecklas hos eleverna (Ahlberg, 2013). Hon menar att skolans organisering ska utgå från eleverna som olika individer och att olikheterna tillåts för att skapa en inkluderande miljö där fokus är att "skapa lika möjligheter" för att tillgodose alla elevers rätt till en "likvärdig utbildning" (Ahlberg, 2013 s.162). Det framhålls även att likvärdigheten i den svenska skolan har minskat sedan 1990-talets början och att skolan har misslyckats i att motverka den inverkan som finns på elevernas kunskapsinhämtande beroende på socioekonomisk bakgrund, vilket även Skolverket menar i en rapport (2012b). Vidare menar Ahlberg (2013) att en av de största utmaningarna den svenska skolan har är att se elevers olika förutsättningar, behov, kunskaper och erfarenheter som resurser i klassrummet.

4. Teori

I det här kapitlet presenteras det teoretiska ramverk utifrån vilket studien är genomförd. Lärarnas intervju svar har analyserats utifrån postkolonial teori för att undersöka hur de beskriver eventuella skillnader mellan nyanlända elever och andra elever.

4.1 Postkolonial teori

Den postkoloniala teorin baseras på idén att kolonialismen efterlämnat ett arv som fortsatt påverkar maktrelationerna i världen. Grundtanken är att "det västerländska" har blivit normativt i stora delar av världen, och att det som inte anses västerländskt framställs som annorlunda och sämre utifrån stereotypa föreställningar (Said, 1978).

Kolonialism innebär erövringen av och kontrollen över andra människors land och tillgångar, och att en grupp tar en dominerande ställning över en annan grupp. Prefixet "post" i begrepp postkolonialism åsyftar inte att kolonialismen skulle vara över, utan postkolonial teori används för att belysa vilka spår av kolonialismen som fortfarande går att se i dagens samhälle (Eriksson med flera, 1999).

Tanken är att det fortfarande går att se att västerländska länder innehar en stor del av den politiska makten i världen och även ett tolkningsföreträde i hur världen ska förstås (Loomba, 2005).

4.2 Centrala begrepp inom postkolonial teori

Orienten

Inom postkolonial teori skiljer en på framställningar av Västerlandet och Österlandet, eller Occidenten och Orienten. Said (1978) poängterar att det inte handlar om verkliga geografiska områden, utan "Orienten" som begrepp används för att beskriva områden som inte ses som västerländska. Enligt Said (1978, sid 126) är Orienten en västerländsk skapelse med ett "godtyckligt omfång" och med en "oändlig förmåga till uppdelning av underavdelningar".

Binära oppositioner

Postkoloniala teoretiker utgår från strukturalism och poststrukturalism för att visa på en tendens att beskriva världen på ett förenklat sätt med hjälp av motsatspar, så kallade binära oppositioner (Eriksson med flera, 1999). Det kan exempelvis handla om motsatser som svart-vit, maskulin-feminin, upplyst-oupplyst, modern-traditionell, rationell-känslostyr, med mera. Binära oppositioner beskriver alltså hur fenomen eller personer målas upp som antingen det ena eller det andra på ett onyanserat sätt, där den ena aspekten alltid anses positiv och den andra negativ.

Enligt postkolonial teori innebär den binära uppdelningen att allt som inte är västerländskt målas upp som det västerländskas motsats (ibid.). En inställning om att Västerlandet präglas av öppenhet skulle alltså enligt postkolonial teori kunna tolkas som att öppenhet *enbart* existerar i Västerlandet, och att Orienten därmed präglas av öppenhetens binära opposition, exempelvis kyskhet.

Andrafiering

Begreppet andrafiering beskriver hur man identifierar sig själv genom att skilja sig ifrån "den andre". Det handlar alltså om en tvåriktad process, där man genom att skapa en bild av "de andra" samtidigt producerar föreställningar om ett "vi" (Nationella sekretariatet för genusforskning, u.å.). Andrafieringen är alltså sammanlänkad med världsbilden utifrån binära oppositioner på det sättet att de båda betonar skillnaderna mellan föreställda grupper.

Enligt postkolonial teori bidrar andrafieringen till att upprätthålla kolonialismens idéer om ett underutvecklat “dem” och ett överlägset “vi” (ibid.)

4.3 Definitioner av andra relevanta begrepp

Normer

Normer är det som anses vara “det ‘normala’ eller godtagna beteendet”. i till exempel en social grupp (Nationalencyklopedin, u.å.) Den som inte följer normer riskerar därmed att anses onormal eller som att den inte har ett godtagbart beteende. Ett samhälles normer gestaltas i såväl formella lagar som i traditioner och seder och bruk (ibid.).

Kultur

Den här studien tar upp föreställningar om kulturella skillnader, men utgår inte ifrån någon egen definition av vad det omdiskuterade begreppet “kultur” innebär. I den mån begreppet tas upp är det lärarnas egen definition som åsyftas.

Utländsk bakgrund

Personer med “utländsk bakgrund” definieras av exempelvis Statistiska centralbyrån (u.å.) som personer som är födda utomlands eller har två föräldrar som är det. När det i den här studien refereras till “utländsk bakgrund” är det dock lärarnas uppfattning av vad begreppet innebär som förmedlas.

5. Metod

För att besvara studiens frågeställningar har nio stycken enskilda intervjuer genomförts med biologilärare som är verksamma på högstadiet. I det här kapitlet presenteras de metodologiska övervägningar och beslut som ligger bakom genomförandet av studien.

5.1 Intervjuer

Denscombe (2016) rekommenderar just intervjuer som metod när forskaren är ute efter förståelse, känslor och erfarenheter hos personer, där det som undersöks är komplext, och i de fall där det finns nyckelpersoner som kan ge privilegierad information om sina erfarenheter från fältet. Därmed har intervjumetoden ansetts lämplig för den här studien som stämmer in på alla de kriterierna. Skillnaden mot exempelvis en surveyundersökning är att det personliga mötet i intervjun möjliggör följdfrågor, vilket kan ge en större förståelse av informanternas tankar och resonemang. En nackdel med att använda sig av intervjuer som metod är att de är tidskrävande, och att antalet informanter därmed begränsas. Vilka informanter som ställer upp eller väljs ut kommer därmed få relativt stor betydelse för resultatet.

Ett alternativ hade kunnat vara att genomföra gruppintervjuer för att låta lärarna resonera tillsammans utifrån flera synvinklar, men eftersom vår avsikt är att lyfta fram olika sätt att tänka ville vi undvika att lärarna i en gruppintervju riskerade att påverka varandra.

5.2 Urval och avgränsning

För att få tag på informanter skickades en förfrågan (Bilaga 1) ut per mail till 74 skolor. Då det var svårt att få tag på kontaktuppgifter till de berörda lärarna på skolan skickades mailen i huvudsak till rektorer som ombads att vidarebefordra förfrågan. Av de positiva svar vi fick valde vi ut nio biologilärare att intervjua, med avsikten att få en så bred representation som möjligt. De utvalda informanterna arbetar på såväl kommunala skolor som fristående skolor i en medelstor svensk stad, och såväl i centrala delar som i kommunens ytterkanter. En del av lärarna undervisar i klasser med enbart nyanlända elever, medan andra bara har en nyanländ elev i klassen. Fem av informanterna är kvinnor och fyra av dem är män. Genom att ha ett brett urval är förhoppningen att kunna ge en så nyanserad bild som möjligt av de olika perspektiv som finns när det gäller lärares förhållningssätt till sex- och samlevnadsundervisning där nyanlända elever deltar.

Anledningen till att enbart biologilärare valts ut som informanter för studien är att de undervisar utifrån samma kursplan, och därmed hänvisar till samma underlag. Det kan förenkla analysen av eventuella mönster eller meningsskiljaktigheter i deras sätt att beskriva sin undervisning. En fördel med att undersökningsgruppen undervisar i biologi är också att kursplanen har en punkt under ”Centralt innehåll” som tydligt knyter an till kunskapsområdet sex och samlevnad: “Människans sexualitet och reproduktion samt frågor om identitet, jämställdhet, relationer, kärlek och ansvar. Metoder för att förebygga sexuellt överförbara sjukdomar och oönskade graviditeter på individnivå, på global nivå och i ett historiskt perspektiv” (Skolverket, 2011a, s. 159). Det här centrala innehållet brukar traditionellt innebära att biologilärare lägger upp sex- och samlevnadsundervisningen som ett eget moment, och de har därmed förhoppningsvis ställts inför didaktiska överväganden som är intressanta för den här studien.

Kursplaner för andra ämnen innehåller visserligen också begrepp som är knutna till ämnesområdet sex och samlevnad. I det centrala innehållet i kursplanen för samhällskunskap står det till exempel: “Ungdomars identiteter, livsstilar och välbefinnande och hur detta påverkas, till exempel av socioekonomisk bakgrund, kön och sexuell läggning” (Skolverket, 2011a, s. 218). Men här menas då att till exempel sexuell läggning kan tas upp som en av

flera andra faktorer för att tala specifikt om ungdomars identiteter, livsstilar och välbefinnande. Det är därmed inte en garanti att ämnesområdet sex och samlevnad får ett eget, eller ett särskilt stort, utrymme i samhällskunskapen.

5.3 Genomförande

Intervjuerna har varit semi-strukturerade. Det innebär att ett antal öppna frågor formulerats på förhand (Bilaga 2), men att informanterna också själva har kunnat styra riktningen på intervjun. På det sättet har lärarna varit fria att ta upp sådant som de själva anser centralt för ämnet. Hedin (1996) rekommenderar ett sådant här induktivt och explorativt angreppssätt för kvalitativa studier som har som syfte att beskriva människor upplevelser av någonting.

Intervjuerna har varit mellan trettio och femtio minuter långa och främst genomförts på skolan där läraren arbetar, undantaget två intervjuer som genomfördes i en universitetslokal. Vid åtta av intervjuerna har två av oss deltagit, den ena med ansvar för att driva samtalet framåt och den andra med ansvar för att försäkra att de viktigaste ämnesområdena hann tas upp. Den sista intervjun genomfördes endast av en av oss på grund av sjukdom.

När en genomför intervjuer är det viktigt att vara medveten om ”intervjuareffekten”, som innebär att informanten blir påverkad av den som intervjuar och av vad den uppfattar vara önskvärda svar (Denscombe, 2016). Problemet är svårt att avvärja, men i den mån det är möjligt har vi försökt anta ett neutralt förhållningssätt under intervjuerna. Vi har inte berättat om våra egna åsikter, men försökt vara uppmuntrande mot informanterna för att skapa en miljö där de känt att de kunnat tala öppet om sina tankar och erfarenheter. Inför intervjuerna gjorde vi som genomfört studien också klart för oss själva vilka som är våra egna värderingar, och försökte sätta oss in i andra sätt att resonera. Tanken var att detta skulle hjälpa oss att tolka informanterna utifrån deras tankesätt och situation, och i möjligaste mån undvika att våra egna värderingar inte styrde analysen av resultatet.

5.4 Bearbetning av data

Varje intervju har bearbetats i flera steg, och till att börja med har intervjuerna transkriberats. Lärarnas exakta formuleringar har skrivits ned, med undantaget att vi inte antecknat skratt och hummanden som inte ansetts relevanta för studien. Ett exempel på vad som är ett relevant hummande är till exempel när de visar att lärarna är tveksamma inför hur någonting ska uttryckas. Pauser har också markerats i de fall de ansetts vara relevanta, och då genom att skriva “..”.

Efter transkriberingen identifierades nyckelord och teman för varje intervju, för att möjliggöra en sammanfattning av det viktigaste som informanten har tagit upp. Enligt Hedin (1996) är syftet med att identifiera nyckelord och teman att få fram den underliggande meningen i varje intervju. Det kan till exempel handla om ord och ämnen som informanten tar upp flera gånger och som säger något om dess attityd till något.

Därefter har gemensamma teman för samtliga intervjuer identifierats. I enlighet med Hedins rekommendationer (ibid) har vi valt teman som har varit ömsesidigt uteslutande och kopplade till våra frågeställningar. Identifieringen av teman ledde fram till många intressanta resultat, varav de två huvudlinjer som bäst passade ihop med studiens inriktning och teoretiska ramverk valdes ut.

Tolkningen av intervju svaren har gått till så att vi alla läst igenom dem flera gånger och jämfört våra tolkningar med varandra. Då studien är kvalitativ gör vi inte anspråk på att ge en objektiv av verkligheten, vi är medvetna om att våra resultat är färgade av oss som genomfört den.

5.5 Etiska frågeställningar

Inför intervjun har informanterna skrivit under ett samtyckesformulär (Bilaga 3) och godkänt att intervjun spelas in och transkriberas. De har utlovats anonymitet, att insamlat material behandlats så att inga obehöriga kunnat ta del av materialet, och att såväl ljudfiler som information om deltagarnas namn kommer att förstöras när studien är färdig.

Ett etiskt problem med studien är att informanterna eventuellt inte skulle känna igen sig i beskrivningen av dem. Möjligtvis kan analysen upplevas som hårddragen och som att det enbart är enstaka tillfällen där lärarna gör skillnad på nyanlända och andra elever som lyfts fram. Det är viktigt att betona att studien fokuserar på enstaka exempel, som eventuellt inte är representativa för informanternas allmänna hållning eller lärarstil. Men syftet är inte heller att säga någonting om hur informanterna är som lärare, utan att fokusera just på om och hur det görs skillnad på nyanlända eller andra elever. Studien gör heller inte anspråk på att säga någonting om vad som är rätt sätt att förhålla sig till ett heterogent klassrum, ambitionen är att lyfta utmaningar och problem såväl som fördelar för att ge en bättre bild av hur situationen i skolan kan se ut.

Ett annat problem är att vi själva gör en uppdelning mellan nyanlända och andra elever, i formuleringen av studiens syfte och intervjufrågor. Det kan givetvis påverka informanternas benägenhet att ta efter grupperingen och att deras benägenhet att skilja på nyanlända och andra elever ökar, vilket i längden då också påverkar studiens resultat. Dock har lärarna inte varit förhindrade att problematisera uppdelningen, vilket de i flera fall har gjort. Icke desto mindre är det viktigt att förhålla sig till studien med insikten om att resultaten i viss mån förstärkts av att vi fokuserat på vissa exempel och själva skapat en gruppering.

6. Analys och resultat

6.1 Ett skapande av ett "vi" och ett "dem"

I intervjumaterialet återfinns det att i vissa fall görs en skillnad och gruppering när det kommer till nyanlända elevers åsikter och värderingar jämfört med de andra eleverna. I lärarnas sätt att tala kan en genom en postkolonial analys urskilja ett "vi" och ett "dem". Dessa två grupper skapas i de allra flesta fall genom sättet att tala om "de andra", "dem" - det vill säga om de nyanlända eleverna. En lärare säger till exempel: "De är inte svenskar, och det måste vi komma ihåg" när hon talar om att undervisa klasser med nyanlända elever.

När lärarna uppmärksammar ett normbrott belyses skillnader som markerar vad som i sammanhanget är "det 'normala' eller det godtagna beteendet" (Nationalencyklopedin, u.å.). Utifrån lärarnas sätt att tala om de olika värderingarna eller beteendena kan det genom postkolonial teori urskiljas en del normbrott och därigenom normer. Det sker en andrafiering och genom att använda "binära oppositioner" synliggörs och presenteras dessa nedan.

Den svenska öppenheten kontra de andras kyskhet

Att det råder en öppenhet när det kommer till människans sexuella sida och kroppens utseende och funktioner är något som flera av informanterna lyfter fram som en del av det svenska samhället. Denna liberala syn på sexualitet i de nordiska länderna beskriver även Röthing och Bang Svendsen (2009). Samma författare sätter denna öppenhet mot uppfattningen om "de andras" syn på sexualitet som ojämnt och kyskt. En sådan motsats till den svenska öppenheten för sex framställs även av de intervjuade lärarna som ett "kontroversiellt" och "tabubelagt ämne" för de nyanlända. Denna norm syns i undervisningen på ett sådant vis att de elever som är "svenska" har en större kunskapsbas om ämnet när det kommer till bland annat: anatomin, reproduktion och sexuella läggningar. Det i jämförelse med "de andra" och då specifikt de nyanlända som ofta helt sägs sakna kunskap om ämnesområdet. När informanterna talar om den svenska öppenheten sätts den mot att det är ett tabubelagt ämne för de nyanlända som i sig medför att de har dålig kunskap i ämnet. Okunskapen förklaras genom att det är någonting en inte talat om hemma eller under tidigare skolgång.

Föreställningen att det är ett "svårt ämne" och "tabubelagt" motiverar vissa av lärarna utifrån erfarenheter där föräldrar har sagt att deras barn inte ska lära sig vissa delar som ingår i undervisningen, att elever själva menar på att de inte vill ha sexualundervisning och utifrån att de uttryckligen säger sig ha vissa fördomar. Några av informanterna talar även om vikten av att visa respekt gentemot de nyanlända eleverna när det kommer till det här ämnet. Ett sådant exempel är följande citat:

Att det är viktigt att, det här med respekt. Det är det jag tänker på. Att det ska vara respekt. Att de inte tror att vi är några sexfixerade..i Sverige. Att det är så liberalt, och vi pratar om kondomer och lämnar ut. Alltså att det ska finnas en respekt att..så är det..det här tillhör livet..men det ska vara respekt kring det. Och det måste göras på ett bra sätt.

Att visa respekt återkommer som anledning för när någon av lärarna har valt att senarelägga sexualundervisningen jämfört med när de annars hade planerat att ha den. Motiveringen var då att ta hänsyn till eleverna att inte ta upp detta ämnesområde tidigt i undervisningen då de redan tros uppleva en stor kulturkrock här i Sverige.

Sexualdebut innan äktenskap: sekularitet kontra religiositet

Att det är en rådande norm bland de nyanlända att inte ha sex³ före äktenskap är enligt flera av de intervjuade något som i stor utsträckning förekommer. En vanlig föreställning bland lärarna är att de nyanländas uppfattning i ämnet kontrasteras mot de andra elevernas.

man märker ju liksom en skillnad på inställning på allt det här jämfört med svenska tjejer. Och killar. /.../även det här med sexualiteten att man ska hålla på sig, man ska inte förrän man är gift.

Denna föreställning tycks vara tätt sammanknuten med normen kring det sekulariserade Sverige och de nyanländas religiositet. Att det svenska sättet är det föredragna framhålls exempelvis genom följande citat:

vad som /.../ kan vara negativa till exempel om man vill gifta sig och man tycker att man är tillräckligt mogen och gifta sig. Kanske med fel person som man blir kanske olycklig sen i sexlivet så /.../ man ska börja prova.

Jämställdhet kontra problematisk kvinnoyn

Jämställdhet och problematiken med avsaknad av sådan hos de nyanlända omnämns av i stort sett alla intervjuade lärare. Normer kring sexualitet som tas upp och omnämns i många fall som orubbliga hos de nyanlända då ”olika syn på sexualitet hos tjejer och killar är liksom helt accepterad fullt ut”. Det framställs som ett ständigt pågående arbete att överföra den ”svenska” synen om kvinnor och mäns lika villkor och att det är väldigt svårt att inkorporera idén om jämställdhet hos de nyanlända elever - vad killar respektive tjejer får göra. Vissa av lärarna menar att det är fullt ut erkänt bland de nyanlända eleverna att tjejer och killar får och inte får göra olika saker beroende av kön och att det är mer eller mindre ett redan ”satt” tankesätt. En annan talar om jämställdhet som något de kan lyssna till och lära sig om, men svårigheten är att få dem börja agera jämställt.

Acceptans kontra intolerans för normbrytande sexuella läggningar

Utöver synen på att kvinnor och mäns sexualitet skiljer sig åt, talas det även om ett motstånd gentemot människor som bryter mot heteronormen⁴, det vill säga HBTQ⁵-personer.

På en av skolorna där elevgruppen i princip uteslutande har en annan bakgrund än etnisk svensk framställs motståndet mot HBTQ-personer som så starkt att det inte finns på kartan att någon elev skulle våga komma ut. I detta fall talas det om attityder som finns i stora delar av elevgruppen, men att det ses som ett reellt problem bland de nyanlända kommer fram när det talas om att det är det enda inom sex och samlevnad som tas upp i en av förberedelsegrupperna.

Samtidigt lyfts det fram exempel från en annan skola med liknande elevsammansättning där åsikter hos elever som har varit i Sverige en längre tid har anammat det ”svenska” synsättet där det är okej att vara homosexuell och där eleverna själva har reflekterat kring sitt hemlands syn. Detta exemplifieras av elevens tankar kring sin syn på en i personalen som är öppet homosexuell ”jag kommer ihåg när jag kom hit då tyckte jag att /.../ var jätteäcklig för han var böj, men nu tycker inte jag det längre för det är helt ok”.

³ Med sex i just det här sammanhanget syftar informanterna till vaginalt samlag, andra typer av sex (oralt, analt, petting m.m.) omnämns som sexuella aktiviteter som istället kan ske innan äktenskap.

⁴ Heteronorm: Den norm som säger att heterosexuallitet är det normala, givna och förväntade i ett samhälle (Nationalencyklopedin, u.å).

⁵ HBTQ står för homosexuella, bisexuella, transpersoner och queerpåpersoner (Nationalencyklopedin, u.å).

6.1.1 Hur ”de andras” syn kommer fram i klassrumsmiljön

Erfarenheten hur lärarna har tagit del av ”de andras” syn på exempelvis kvinnor skiljer sig åt. En del anser att eleverna rent teoretiskt har en ”bra” syn på jämställdhet mellan könen som dock i praktiken inte kommer till uttryck. Medan andra lärare talar om hur elevernas åsikter som helt skiljer sig mot ”det svenska” kommer fram i diskussioner och värderingsövningar - där eleverna i sig anser sig ha rätt då det i stora delar av klassen är accepterat med en sådan kvinnoyn.

Det beror ju på den kvinnoyn de har, i den kultur och den tradition som de kommer ifrån. Jag har haft en elev som räckte upp hande. Och han bara sa ”/.../ vi stenar dem”. I klassen. I en årskurs 8. Det var..liksom..helt vanligt..eller så. Han bara sa det.

De olika lärarna har olika metoder för att avläsa vilka kunskaper och föreställningar som finns i klassen i stort och således även bland de nyanlända eleverna. Ett tillvägagångssätt är ”förkunskapstester” som kan beröra såväl kunskapsnivå som värderingar:

Det kan vara allting från kunskapsdelar till värderingsdelar. Såatte, det är fakta som är mätbart och värderingar som inte riktigt är mätbart. Men ändå som är ett tecken på att här står vi som individer i en grupp. Men det kan vara Fyra hörnsövningar, eller, jag tänker på Kahoot. Enkelt, effektivt. Socratice, lika enkelt, lika effektivt. Alltså snabbt kvitto på vad gruppen är någonstans.

Några andra lärare lägger extra fokus på ämnesområden där de ser ett behov genom att eleverna har fått ställa anonyma frågor innan ämnesområdets start. Samtidigt som vissa av informanterna uttrycker att de generaliserar utifrån egna erfarenheter eller föreställningar vad de nyanlända eleverna kan och inte kan och vilka värderingsfrågor som det kommer krävas att undervisningen fokuserar extra på. I flera fall kan en urskilja att det är gissningar som får styra vad fokus läggs på, eller i vissa fall, inte tas upp alls.

6.1.2 Hur talar lärarna om skillnader mellan ”vi och dem”

Okunskapen och åsikterna bland de nyanlända när det kommer till området sex och samlevnad förklaras av vissa av lärarna att ”de” inte har nått till samma insikt kring ämnet som ”vi” i Sverige har gjort. Jämförelse med föreställningar och åsikter som enligt lärarna numera är historia i Sverige används för att rättfärdiga de nyanländas åsikter.

Brukar prata ibland att de färdas tvåhundra år på fem timmar. De flyger hit på fem timmar och då kanske vi har kommit liksom tvåhundra år längre i vår utveckling. Går vi liksom in på 1800-talet satt ju vi också och hade /.../ ogifta flickor skulle liksom ha sjalett på sig och skulle inte lämnas själva och sådana saker. Det höll vi, det gjorde vi i Sverige också. Det gör vi ju inte längre.

När en informant talar om de nyanlända elevernas åsikter när det kommer till homosexuella förklaras dessa med: ”de tycker ju som vi i Sverige tänkte för länge sen att det är något onormalt. Att det är en sjukdom liksom. Så att det ska inte finnas.” Genom att omnämna den elevgruppens åsikter och värderingar som förlegade ur ett svenskt perspektiv sker en andrafiering som befäster det postkoloniala tankesättet om en framställning av ett underutvecklat ”de” och ett utvecklat och upplyst västerländskt ”vi”.

6.1.3 Assimilering eller integration?

Utifrån de tidigare nämnda normerna återfinns det en hierarkisk ordning vilka aspekter av de svenska samhällsnormer som är viktigast att ta till sig. Synen på jämställdhet mellan könen anses av flera av lärarna att vara en av de stora utmaningarna att "komma till rätta med".

Utmaningen är kvinnosynen som de har med sig. Som inte försvinner över natten. Och så deras syn på hur..hur de ser på svenska tjejer. Inte..Det kan ses som en enorm utmaning.

Skolan talas om som arenan där en förändring i värdering och åsikt ska ske, för: "Bara för att man kommer till Sverige så betyder inte det att man ändrar sin kvinnosyn över natten." Att det ska ske en förändring till den "svenska" synen på jämställdhet tycks vara en relativt genomgående åsikt som råder hos de intervjuade lärarna och att det är viktigt för att bli en del av det svenska samhället.

Det tenderar ju till att vara mer frågor om jämställdhet från den gruppen av elever och då kan man ju ta upp och diskutera varför jämställdhet har blivit ett så starkt fenomen i Sverige och en historisk bakgrund till det och varför jämställdhet inte har varit en lika stor diskussionsfråga i många länder i mellanöstern.

Den svenska synen på jämställdhet ifrågasätts dock av en av lärarna som själv säger sig ha utländsk bakgrund "...så ibland jag personligen känner som kvinna, med jämställdhet har man tappat det viktigaste: spänningen mellan könen." Samtidigt som hon under andra delar av intervjun framhåller jämställdheten som något av det viktigaste att lära ut.

Även en acceptans eller åtminstone en tolerans gentemot personer som inte faller inom heteronormen är en av de utmaningar som flera av informanterna lyfter som viktig för eleverna att ta till sig. Hur lärarna går tillväga i den frågan är olika men några av lärarna talar om att det kan vara "extremt svårt" för eleverna att ta till sig att homosexualitet är något som ska accepteras.

Det är extremt svårt att, det är ju vetenskapligt bevisat att olika sexuella läggningar styrs av gener till exempel och det är ju något som blir väldigt svårt att ta in för många kristna, bokstavstroende kristna. Så det är ju en typisk sådan fråga att när jag påpekar att detta är genetiskt styrt så hamnar ju de här eleverna i dilemmat att okej det står i vårt DNA och vi är skapta av Gud men Gud i katolska ortodoxa sammanhang tycker ju inte att kristna, förlåt att homosexuella ska få gifta sig i kyrkan.

Några av lärarna talar om att sätta sig in i och respektera "deras kultur" och låta den ta plats i klassrummet samtidigt som vissa åsikter och värderingar hos de nyanlända eleverna uttryckligen ska förändras. Som motivering till att exempelvis ovanstående värderingar ska läras ut i skolan nämns naturvetenskaplig fakta, skolans värdegrund och svenska lagar. Men komplexiteten ligger i att låta individerna komma till tals samtidigt som skolans värdegrund och kursplaner ligger till grund för undervisningen. Det blir en fråga om assimilering eller integrering som tycks vara en svår balansgång i skolans värld.

Det är ju svårt, alltså för mig, jag tror att det är viktigt att vi sätter oss in i deras kultur. Att man som lärare försöker förstå var kommer de ifrån. Vad är det liksom, för det blir lätt att lägga mina normer och mina värderingar som jag har med mig. Nu står det ganska tydligt i läroplanen att det är. Jag kommer inte ihåg exakt hur det är formulerat men det är demokratiskt samhälle, det är västerländsk kultur och det är kristna värderingar, står det någonstans. Och därför så har vi ju det som ut, som grund och det måste man ju förstå. Men att man också försöker mötas och bygga broar istället för att säga nej nej där ni kommer är det bara dåligt, det här är bra liksom.

6.2 Konsekvenser för utbildningen

I föregående avsnitt presenterades i vilken mån lärarna upplever skillnader mellan nyanlända elever och andra elever och hur de skapar ett "vi" som har vissa normer och ett "dem" som har motsatta normer. Nedan framställs vilka konsekvenser de här föreställningarna om skillnader får för undervisningen. Med hjälp av postkolonial teori visas hur andrafieringen av de nyanlända eleverna leder till att klasser med nyanlända elever ibland går miste om undervisning och ibland får en annan typ av undervisning.

6.2.1 Elever går miste om undervisning

Ett konkret exempel på att en grupp nyanlända elever gått miste om ett undervisningsmoment är att en av de intervjuade lärarna valde att inte undervisa killarna i klassen om menstruationscykeln. Hon resonerar kring sitt beslut på det här sättet:

Jag kände att det..det var inte läge att ha killarna inne kände jag. Det är ju en avvägning man gör, huruvida man känner att det är lämpligt eller inte. /.../ Jag är ju människa också.

På frågan om vilken typ av reaktioner det var hon förutspådde från killarna svarar hon: "Det är ju hypotetiska tankar. Jag vet inte, vissa tycker ju att det är obehagligt." Läraren har alltså inte försökt ta upp ämnet i helklass, utan medger att hon grundat sitt beslut på "hypotetiska tankar". Men hennes beslut grundas inte bara på elevernas kön, det har också att göra med att de var nyanlända. Hon säger nämligen också att: "Jag hade säkert gjort på ett annat sätt om jag var i en svensk skola. Här är ju nästan inga svenskar."

Lärarens inställning är alltså att "svenskar" har en annan syn på menstruation än hennes elever, som hon säger till största delen består av personer som är nyanlända eller har utländsk bakgrund. Genom att tala om vad en inte kan prata om med "dem" skapas här också en bild av vilka "vi" är och vad som är accepterat för oss, och det är på så vis ett exempel på andrafiering.

Den här lärarens resonemang går att ställa emot andra informanterns inställning att menstruation verkar vara ett svårt ämne för *alla* elever. Majoriteten av informanterna gör således inte samma binära uppdelning när det kommer till just menstruation.

Flera av informanterna nämner att de delar upp klassen utifrån kön vid vissa tillfällen, och några av dem menar att det känns särskilt relevant när de har elever som är nyanlända eller har utländsk bakgrund i klassen. Föreställningen om att olika ämnen är känsliga eller oviktiga för personer av ett visst kön kan då leda till att grupperna får olika undervisning. En lärare berättar till exempel att hon i tjejgruppen diskuterat såväl killars som tjejers sexualdebut, medan hon med killarna enbart diskuterat tjejers sexualdebut.

Det finns också exempel på lärare som har valt att välja bort moment som handlar om HBTQ-frågor. En informant berättar att de brukade bjuda in HBTQ-personer, men att de slutade med det för att upplevde att det inte fungerade på skolan som har många elever som är nyanlända eller har utländsk bakgrund. Hon tar också upp ett motstånd mot lesbiska tjejer och säger att: "Om man visar nån bild eller nån film där två tjejer...näå. Nej, det går inte". Informanten berättar även om en kollega på sin skola som valt att inte alls ta upp HBTQ-frågor i sin förberedelseklass. Informanten förklarar det med att kollegan "är ängslig av sig" och att hon resonerar att eleverna kommer att få undervisning om det senare i den ordinarie undervisningen.

Flera informanter tar upp att HBTQ-frågor skulle vara ett känsligt ämne för nyanlända elever. De säger till exempel att det finns "ett enormt motstånd" eller "en stor bögskräck" eller "förvirring" hos elever som är nyanlända elever. Ur ett postkolonialt perspektiv är det intressant att notera att lärarna framställer de nyanländas syn på HBTQ-frågor som negativ,

och som en motsats till en samlad "svensk syn". En av lärarna säger till exempel att han hört nyanlända elever säga att de i princip skulle bli utsparkade från sina hem om de kom ut som homosexuella, och kommenterar att "där kan den typen av andra kulturers värderingar komma in". En annan informant talar om "tuffa diskussioner" med nyanlända när HBTQ-frågor tas upp, och säger att: "Sen kan de ju lära sig hur vi tänker, men sen är ju frågan om de accepterar det efteråt". Genom att prata om "andra kulturers värderingar" och om "hur vi tänker" målas det här upp två tydliga motbilder där "de andra" har en problematisk bild av HBTQ-frågor medan ett tänkt "vi" å andra sidan inte har det.

En av informanterna lyfter särskilt upp kursplanens flexibilitet. Det är kursplanen som avgör vad som ska tas upp i sex- och samlevnadsundervisningen, men läraren poängterar att "det står ju inte så mycket om stoff" i den. Hans farhåga är därför att lärare därmed kan ta bort vissa moment, grundat på att de är rädda för reaktioner med "kulturella betingelser" från elever eller deras föräldrar istället för på momentets relevans.

6.2.2 Eleverna får en annorlunda undervisning

Informanterna har olika metoder för att undervisa i ämnen som de tror är känsliga för eleverna. Nedan presenteras några exempel på hur de kan förändra sina angreppssätt i undervisningen på grund av sina föreställningar om de nyanlända eleverna.

Undervisningen blir mer neutral

Två av informanterna lyfter fram en "neutral" undervisning som ett sätt att hantera känsliga ämnen i sex- och samlevnadsundervisningen. Båda tar upp kvinnlig omskärelse som ett känsligt ämne som de vill förhålla sig "neutralt", "konkret" och "informativt" till, och diskutera på ett "allmänt" och "opersonligt" plan. Båda förklarar det här förhållningssättet med att vissa ämnen, och då framför allt kvinnlig omskärelse, kan vara särskilt känsliga för nyanlända elever och att de därför vill undvika att visa sina egna värderingar i klassrummet. En av dem förklarar det med att: "Går man in i känslor och skuldbeläggning så blir det lätt att det blir pajkastning. Eller typ.. vi och dom liksom". Här kan en alltså beskriva det som att lärarna själva gör en uppdelning i ett "vi" och ett "dem", när de ser ämnena som känsliga enbart för nyanlända, men vill anpassa sin undervisning så att en sådan uppdelning inte ska uppstå i klassrummet.

En kan jämföra de här informanternas resonemang med en tredje lärares vilja att vara "finkänslig" i undervisningen av nyanlända.

Det kan ju finnas personer som har blivit våldtagna flera gånger. Det kanske inte är lämpligt att prata om övergrepp och..det kan bli flashbacks. /.../ Vi kan inte bara dundra på där..vi måste vara finkänsliga där. Vad är det för grupp jag har? Vad är det för individer i gruppen? Och vad kan det väcka för känslor? De är inte svenskar. De har inte växt upp i Sverige.

Läraren utgår ifrån att de nyanlända eleverna kan ha varit med om jobbiga upplevelser, och i det här citatet framgår det att hon i och med det skiljer dem från personer som hon ser som svenskar. Det går därmed att förmoda att hon i klasser med nyanlända elever närmar sig svåra ämnen med en "finkänslighet" som hon inte tycker är nödvändig i en klass där hon läser eleverna som svenskar.

Några av de andra informanterna tar också upp hur de närmar sig känsliga ämnen, men de gör då ingen skillnad på nyanlända och andra elever. En av dem utgår till exempel från sig själv, om han själv hade kunnat uppleva en bild eller något liknande som känsligt brukar han varna hela klassen innan han visar den. Han säger också att han i vissa fall haft fördomar om vad som skulle kunna vara känsligt för nyanlända elever, men att han bestämt sig för att genomföra undervisningen som vanligt och att hans fördomar inte stämt. En annan informant

menar att lärare generellt bör undvika att framhålla sina egna värderingar i klassrummet, och alltid försöka hålla sex- och samlevnadsundervisningen “på ett allmänt plan”.

Undervisningen blir mindre neutral

Det finns också en motsatt tendens hos några av lärarna som skulle kunna beskrivas med att undervisningen snarare blir mindre neutral. Som redan nämnts tidigare i studien finns det hos vissa lärare en vilja att ge eleverna vad lärarna själva anser vara en svensk syn på saker, vilket leder till att lärarnas egna värderingar förs in i undervisningen.

En informant säger till exempel att hon känner till vad många av de nyanlända har för syn på “oskuld, abort och sånt” och att hon tar hänsyn till det när de talar om att “börja sexlivet” i Sverige där det är “mer öppet”. Hon berättar att hon då går igenom “vad som är bra att börja tidigt, och vad som inte är bra.” Den här läraren undervisar alltså i vad som är bra eller inte, för att hon ser det som att eleverna behöver veta det när de har kommit till ett land som är “mer öppet” sexuellt. Hon grundar inte den här undervisningen på kursplanen, som inte innehåller värderande budskap kring sexuella praktiker, utan framför förmodligen sin egen bild av vad som är bra eller dåligt med en föreställning om att hon representerar ett samlat svenskt sätt att tänka.

En annan informant lägger också in sina egna värderingar när hon pratar om föreställningar om att det skulle finnas en mödomshinna med klassen.

Jag känner just när det gäller undervisningen kring den sekvensen så är det väldigt viktigt att framhålla att den inte finns, att det är en myt. Att den är skapad av..män i patriarkala strukturer för att kontrollera kvinnan och hennes sexualitet. Och det framhåller jag på något sätt i klassrummet.

Den här läraren går alltså tvärtemot många andra informanter som väljer att närma sig ämnen de upplever som omstridda på ett så neutralt sätt som möjligt. Hon vill istället framhäva sin egen hållning, nämligen att föreställningen om en mödomshinna är en del av en patriarkal struktur.

Samma informant tar upp att undervisning om evolutionsteorin brukar skapa reaktioner bland eleverna, som enligt henne använder sig av religiösa förklaringsmodeller.

Men jag måste ju presentera de kända idéer som finns. Det finns människor som tror på Big Bang /.../ Det finns människor som tror att det finns en gud som har skapat universum./.../ Alltså jag ska ju presentera allting.. Alltså det svenska systemet går ju ut på ett demokratiskt samhälle där man ska få information och kunskap och sen ska man själv göra ett beslut vad man väljer att man vill /.../ En övertygelse om vad man vill tro på

Läraren skiljer här alltså inte på vetenskap och tro, och lyfter inte fram evolutionsteorins särställning som vetenskaplig teori.

Undervisningen blir mer försiktig

Vi har tidigare nämnt att lärarna ser vissa ämnen som känsligare för nyanlända elever, till exempel kvinnlig omskärelse, sexualdebut eller homosexualitet. De flesta av dem säger att de inte låter den inställningen påverka undervisningens innehåll, men ett fåtal informanter beskriver hur de angriper vissa ämnen på ett annorlunda sätt när nyanlända elever deltar. En av dem vill till exempel närma sig frågorna med “respekt”, en annan säger att han inte vill göra åtskillnad mellan elever, men “vara medveten om att det kan vara extra känsligt” med sex- och samlevnadsundervisning för nyanlända elever.

En av lärarna arbetar på en katolsk skola där de flesta eleverna kommer från andra länder, och han tror att föräldrarna valt den skolan med förhoppningen om att undervisningen där ska

skilja sig från andra skolor och att eleverna från början har en negativ syn på sex- och samlevnadsundervisning:

De kommer ju hit med uppfattningen att det svenska systemet är fel /.../. Så de familjerna behöver jag ju hantera på ett sätt, för att de har ju redan föreställningen att det här med sex- och samlevnad i skolan till exempel är fel. Så därför kommer de att ha en inställning till det.

Läraren har därför valt att inleda momentet med att säga "Det här är ett kontroversiellt ämne" och bedriva undervisningen på ett sätt som han hoppas ska leda till färre föräldrareaktioner. Det går inte att dra några tydliga slutsatser av ett intervju svar, men den här informantens inställning är ett exempel på hur ämnesområdet sex- och samlevnad kan framställas olika för olika elever.

7. Diskussion

7.1 Studiens förutsättningar

Tillförligheten i våra resultat påverkas av valet av såväl metod som teori. Eftersom studien är kvalitativ och bygger på tolkningar av informanternas intervjuvar är det inte säkert att samma resultat skulle ha uppnåtts av andra utförare. Valet av postkolonial teori har också påverkat resultaten på det sättet att det har varit relevant att fokusera framför allt på de skillnader som lärarna gör. Det blir en forskningsetisk fråga huruvida en på det här sättet ger en verklighetstrogen bild av informanterna eller inte. Med ett annat teoretiskt ramverk hade resultaten förmodligen blivit mer nyanserade. Fördelen med att postkolonial teori ändå använts som analysinstrument är att det på sättet blivit tydligare hur lärare kan göra skillnad på nyanlända och andra elever och hur detta kan påverka undervisningen. Därmed är det inte sagt att lärarna gör ett dåligt jobb, tvärtom har de alla visat ett stort intresse för ämnet och en vilja att genomföra undervisningen så bra som möjligt för alla elever. En bör vara medveten om den stora utmaning som ligger i att individanpassa undervisningen i ett heterogent klassrum, vilket utvecklas mer längre fram. Men först diskuteras studiens resultat.

7.2 “Vi & dem”

När det kommer till sex- och samlevnadsundervisning i den svenska skolan och de styrdokument som berör det ämnesområdet kan en i läroplanens andra kapitel se hur det är ett ämnesområde som särskiljs som extra viktigt då det ligger på rektorns ansvar att en sådan undervisning sker. I det centrala innehållet i biologi årskurs 7-9 (Skolverket, 2011a) kan en se vad som betonas, och det kan således ses som en fingervisning om vad den svenska sexuella identiteten innebär. I detta naturvetenskapligt orienterade ämne ska inte enbart det biologiska som rör reproduktion och sexuellt överförbara sjukdomar läras ut, utan även värdefrågor likt kärlek och identitet ska vara en del av undervisningen. I Skolverkets kommentarmaterial (2011b) betonas att människans sexualitet inte kan särskiljas från identitet, jämställdhet, relationer, kärlek och ansvar och vikten av att eleverna får möjlighet att diskutera dessa frågor. Genom att sammankoppla sexualitet med identitet och jämställdhet presenteras allas sexualitet, oavsett kön, som lika viktiga. I Röthing och Bang Svendsens (2009) analys av norska läroböcker lyfts den jämställda synen på sexualitet som en del av den norska identiteten och detta kan utifrån Skolverkets kommentarmaterial även appliceras på vad som är “svenskt”. Som motsats sätts “de andras” ojämslida syn på kvinnlig och manlig sexualitet som något “onorskt” och negativt.

Att den svenska nationella identiteten skulle vara tätt knuten även till en liberal och öppen acceptans av sexualitet och olika sexuella läggningar såsom Röthing och Bang Svendsen (2009) skriver kan diskuteras. Å ena sidan så talar en del av lärarna i studien om att vi i Sverige talar mycket om sex och genom att säga att de nyanländas okunskap härrör i att de inte talar om det hemma kan det tolkas som att de “svenska” elevernas kunskap bygger på att en talar om det i hemmen. En informant nämner att vid undervisning där nyanlända deltar behöver en anpassa när undervisningen sker och vad en säger för att visa “dem” respekt och inte framstå som att “vi” i Sverige är “sexfixerade”. Ett sådant resonemang säger hon att hon inte hade behövt föra om hon arbetat i en “svensk” skola. Vilket skulle kunna tala för att den tillåtande syn på sex som det talas om i Röthing och Bang Svendsen (2009) är något som stämmer. De “svenska” eleverna anses vara uppvuxna i en sådan kontext där det inte är tabubelagt eller skamligt att tala om sex. Å andra sidan kan uttalanden från lärarna där de belyser att långt ifrån alla lärare är bekväma med att undervisa i ämnet och att det är känsligt och pinsamt för alla elever indikera på att den svenska öppenheten som i analysen och resultatet definieras som det normativa inte stämmer.

Okunskapen i ämnesområdet som de nyanlända bär med sig sägs flertalet gånger bero på att de inte har fått någon eller bristfällig undervisning om det tidigare, även om de har en fullständig skolbakgrund med sig. Dessa uttalanden bekräftas av UMO i deras rapport om behoven hos de nyanlända ungdomarna (2016). Almahbobi (2012) refererar till Hemingways (2006) forskningssammanställning då han skriver om hur sexualundervisningen världen över varierar kraftigt då den kulturella aspekten många gånger styr innehållet i den undervisningen. Konsekvenserna med en avsaknad av kunskap inom området sex och samlevnad har visats leda till fler oönskade tonårsgraviditeter och en större sexuell ohälsa (Milton, 2003; Larkins 2007).

7.3 En förändrad undervisning

Ett av våra resultat visar att lärare i en del fall väljer bort att undervisa vissa elever i vissa moment. I en del fall går det att anse som oproblemiskt: Kursplanen är i viss mån flexibel och alla lärare genomför inte alltid samma undervisning med alla klasser. Det blir emellertid problematiskt när alla elever inte får den undervisning de har rätt till och lärarna väljer att bortse från kursplanens centrala innehåll. Läraren som valde att enbart ta upp menstruation med tjejerna i klassen är ett exempel på detta. När hon nekar undervisningen om menstruation för klassens killar tar hon inte hänsyn till att människans reproduktion är ett av ämnena som ska tas upp i undervisningen, enligt det centrala innehållet i högstadiets kursplan för biologi (Skolverket, 2011a). Om lärare väljer att neka moment för vissa elever får det negativa konsekvenser för likvärdigheten i skolan, vilket som utvecklas mer längre fram i diskussionen.

Flera lärare har också berättat om inställda moment som har att göra med HBTQ-personer: inställda besök av HBTQ-personer, valet att inte visa filmer med lesbiska tjejer, borttagen undervisning om HBTQ i en introduktionsklass exempelvis. De här besluten kan visserligen inte sägas gå emot kursplanen, som inte nämner *på vilket sätt* sexualitet och identitet ska tas upp, men en relevant fråga är om det bästa sättet att närma sig ett ämne som upplevs som känsligt är att ta bort det. Det kan anses särskilt viktigt att inte neka undervisning till nyanlända elever som, enligt UMO (2016) anses ha generellt låg kunskapsnivå och stora behov när det kommer till sex- och samlevnadsundervisning. Läroplanen är tydlig med att ingen i skolan ska utsättas för diskriminering på grund av exempelvis könsöverskridande uttryck eller sexuell läggning, och att tala om identiteter och läggningar som avviker från heteronormen i klassrummet skulle kunna vara ett sätt att förebygga detta.

Att lärarna målar upp den negativa inställningen mot HBTQ som ett problem hos “de andra” kan problematiseras med statistik om den diskriminering mot HBTQ-personer som förekommer i Sverige. Folkhälsomyndigheten (u.å.) lyfter till exempel att HBTQ-personer har “sämre hälsa jämfört med övriga befolkningen” och att det “har samband med att HBTQ-personer i större utsträckning utsätts för fördomar, diskriminering och våld på grund av negativa föreställningar om sexuell läggning och könsidentitet”. En enkät från Folkhälsomyndigheten (2015) riktad till transpersoner i Sverige visar också att en femtedel av respondenterna säger sig ha blivit utsatta för våld på grund av sin transidentitet, och att en tredjedel av dem allvarligt övervägt att ta sitt liv.

När lärarna sammankopplar en problematisk inställning till HBTQ med “andra kulturers värderingar” och ställer det emot “hur vi tänker” kan de alltså sägas bortse från de problem som finns med diskriminering mot HBTQ-personer även i Sverige. Det vill säga, lärarna gör en onyanserad och alldeles för förenklad binär uppdelning av hur “de” och “vi” skulle vara. Samma sak gäller sättet att tala om jämställdhet. Majoriteten av lärarna ser det som en utmaning att få nyanlända elever att bli jämställda, vilket framställs som en svensk egenskap. Sverige framställs också globalt som utmärkande när det gäller jämställdhet (se till exempel World economic forum, 2016), men med hjälp av statistik från SCB (2016) kan en ändå

komma fram till slutsatsen att det inte bara är nyanlända elever som är i behov av undervisning i ämnet. Statistiken visar till exempel att kvinnor i Sverige tjänar 87 procent av mäns lön, att de får ut 67 procent av mäns pension och att enbart fem procent av ordföranden i börsbolagens styrelser är kvinnor.

Studien visar också att flera av lärarna bedriver undervisningen på ett annorlunda sätt när nyanlända elever deltar, vilket inte nödvändigtvis behöver ses som en nackdel. Läroplanen (Skolverket, 2011a, s. 8) understryker att “en likvärdig utbildning innebär inte att undervisningen ska utformas på samma sätt överallt” och att “hänsyn ska tas till elevernas olika förutsättningar och behov”. Till viss del går det också att argumentera att lärarnas mer neutrala och värderingsfria angreppssätt till undervisning där nyanlända elever deltar stämmer väl överens med Skollagens krav på att “utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet” (SFS 2010:800, 1 kap 5 §).

Den försiktigare inställningen behöver heller inte vara en nackdel, utan kan i bästa fall leda till att sex- och samlevnadsundervisningen genomförs med hänsyn till att eleverna i rummet bär på olika erfarenheter. En informant lyfte fram att nyanlända elever kan ha varit med om jobbiga upplevelser, till exempel våldtäkter, men det kan också gälla för övriga elever i klassrummet. Statistik från Brottsförebyggande rådet (u.å.) visar till exempel att det under 2016 anmäldes 20 300 fall av sexuella övergrepp i Sverige, och att 6720 av dem rubricerades som våldtäkt.

När det gäller lärarna som i vår analys ansetts föra in sina egna värderingar i undervisningen är det svårt att slå fast att det verkligen handlar om att det är nyanlända med i klassen. Visserligen har de talat om det i termer om att lära ut “svenskhet”, men det skulle också kunna vara så att lärarna som personer alltid är öppna med sina åsikter, oberoende av klassammansättning.

När det gäller läraren som presenterade såväl evolutionsteorin som religiösa skapelseteorier som alternativ till eleverna är det viktigt att poängtera att hon skiljer sig från de övriga åtta informanterna i det avseendet att hon inte lyfter fram vetenskapliga teoriers särställning. Däremot är det intressant att se på det här förhållningssättet i ett större perspektiv. Sjögrens studie visar till exempel att många lärare beskriver att “det är i enlighet med deras vetenskapssyn att behandla teorier som ett smörgåsbord att välja från” (2011, s. 188). Sjögren visar att det både kan bero på att lärarna ser vetenskap som ofullständigt och omöjligt att bevisa, men att det också kan handla om att de vill lösa konflikter. Om en elev eller dess förälder till exempel skulle hävda att det finns ett religiöst svar på en fråga, medan läraren inte anser det, kan läraren välja att se på det som en individuell livsåskådningsfråga. Efter det att Sjögrens studie genomfördes har kommentarmaterialet till kursplanen i biologi (Skolverket, 2011b, s. 10) reviderats, och det står numera att: “Undervisningen i biologi ska skapa förutsättningar för eleverna att kunna *skilja mellan naturvetenskapliga och andra sätt att skildra omvärlden*”. Vidare står det att eleverna ska förstå att skillnaden ligger i vilka metoder som används, och att de ska föra kritiska resonemang om detta. Den aktuella informanten lyfter inte i intervjun fram den här skillnaden mellan vetenskapliga och andra teorier, men det går inte att med säkerhet säga hur det påverkar hennes undervisning. Det faktum att lärarna ibland väljer att ta bort moment eller genomföra undervisningen på ett annorlunda sätt, kan i värsta fall leda till att eleverna går miste om undervisning som de har rätt till. Det är bland annat ett problem för att elever därmed kan gå miste om information som de eventuellt behöver senare i livet, inte minst för att hålla sig friska. Både Almahbobi (2012) och Flodström (2012) visar till exempel att de som får sämre undervisning i sex och samlevnad lider av större sexuell ohälsa. Bristande sexualundervisning har också setts leda till större antal våldtäkter och tidiga graviditeter (Larkins, 2007). Eftersom den här studien enbart visar enstaka exempel på att närvaron av nyanlända elever påverkar vilken undervisning som ges går det inte att dra starka kopplingar till de här forskningsresultaten, det går inte att hävda

att våra informanternas hälsa försämras av att enskilda moment ställts in. Det går däremot att argumentera för vikten av att alla elever får den undervisningen de har rätt till. Detta på grund av sex- och samlevnadsundervisningens betydelse för hälsan, och också på grund av kravet på likvärdighet.

7.4 Likvärdighet

Likvärdigheten mellan svenska skolor har minskat (Skolverket, 2012b). Trots att det i skolans styrdokument uttryckligen står att alla barn ska få en likvärdig utbildning ser en inom studiens ramar att så inte är fallet. Vad eleverna får med sig för kunskap från sex- och samlevnadsundervisningen tycks till stor del bero på läraren. Vår studie visar att tolkningen av centralt innehåll och föreställningar utifrån elevsammansättningen spelar stor roll. När det kommer till likvärdigheten i de enskilda klassrummen lyfts problematiken att i praktiken ha möjlighet att se till alla elevers behov, utan gruppens ansedda behov får styra.

Lärarnas föreställning om vilken kunskapsbas och värderingar deras elever har grundas ofta i gissningar och generaliseringar av elevgrupper, så som gruppen nyanlända elever. Vi menar inte att det alla gånger är felaktiga gissningar, flera rapporter och studier talar om att många nyanlända elever har en bristfällig kunskap inom ämnet (UMO, 2016; Helström med flera, 2006), vilket ofta är det lärarna utgår från. Utan vi lyfter att det finns en problematik i hur en som lärare rent praktiskt ska kunna få en sådan insikt. En av lärarna talade om att hon hade förkunskapstester inför ämnesområdet - för att skapa en bild om var den specifika gruppen befinner sig rent kunskapsmässigt. Samtidigt som andra talade om användandet av frågelåda för att få en idé om vilka kunskapsluckor eleverna ville fylla. På vilket sätt en bör gå tillväga och vad en kan göra rent praktiskt inom läraryrkets arbetstimmar är omöjligt att säga. Fridlund (2011) lyfter utmaningen med det mångkulturella och flerspråkiga klassrummet och menar även hon att det inte går att säga hur en bäst går tillväga för att uppnå en likvärdighet med de annorlunda förutsättningarna som det medför.

Westling Allodi (2002) anser att en bör arbeta för en likvärdighet genom att se individer och grupper skillnader men bejaka dessa och utgå från att den mångfald som finns i klassrummet är berikande. Däremot att välja bort eller ducka för vissa ämnen för att en som lärare har föreställningen om att gruppen nyanlända elever finner dem känsliga eller jobbiga innebär att en inte främjar en likvärdig utbildning med hänsyn till enskilda elevers behov. Detta bör ses i ljuset av den kartläggning som har gjorts att behovet av sexualundervisning är väldigt stort bland gruppen nyanlända ungdomar (UMO, 2016). Genom att utesluta moment för vissa elever, såsom i fallet om menstruation, beroende på föreställningar baserat på elevers bakgrund eller kön tillgodoses inte alla elevers rätt till utbildningen då de inte skapas lika möjligheter att lära (Ahlberg, 2013).

Men som nämnts tidigare är vad som ska tas upp i undervisningen väldigt tolkningsbart utifrån styrdokumentet och det är en enorm utmaning lärarna står inför i och med det mångkulturella och flerspråkiga klassrummet (Fridlund, 2011).

7.5 Implikationer för skolan och vidare forskning

Enbart under den korta tidsperiod den här studien har genomförts har det i media uppmärksammats det stora behovet som finns för de nyanlända eleverna att få en fullgod och likvärdig sexualundervisning och svårigheter rörande det (Sydsvenskan, 2017, 25 jan; Udovic, A., 2017, 1 feb; Knöfel Magnusson, A., 2017, 2 mar). En kan konstatera att detta är ett aktuellt ämne som framöver kommer vara en stor utmaning för de svenska skolorna och för att uppnå en likvärdig sexualundervisning behövs det ytterligare forskning inom fältet som lärarna kan förhålla sig till. Lärarnas behov av vidareutbildning för att kunna bemöta åsikter

och värderingar i klassrummet kring jämställdhet, HBTQ och så vidare behöver kartläggas och ytterligare metodmaterial som lärarna kan nyttja i undervisningen behöver tas fram.

8. Slutsatser

En av våra frågeställningar berör huruvida lärarna skiljer på gruppen nyanlända elever och andra elever, och i sådana fall hur detta görs. Genom att analysera informanternas svar med den postkoloniala teorin kan en se att en sådan skillnad görs. Skapandet av ett "vi" och ett "dem" görs i lärarnas sätt att tala när det kommer till de nyanländas kunskaper, värderingar och normer. Utifrån det postkoloniala synsättet kan en hierarkisk ordning urskiljas där "våra" normer är det som "de" ska anamma. De nyanlända eleverna beskrivs som mindre öppna, ojämsställda, mer religiösa och mindre toleranta gentemot HBTQ-personer.

Studiens andra frågeställning berör om, och i så fall hur, lärarna förändrar sin undervisning när nyanlända elever deltar. Det har visat sig att några av lärarna i enstaka fall förändrat undervisningen genom att hoppa över specifika undervisningsmoment för elever som har varit nyanlända. Ett annat resultat visar att lärarna beskriver förändringar av undervisningen i termer av att de ser ett behov av vara mer "neutrala" eller mer "försiktiga". Intervjuszvaren har också analyserats som att en del av lärarna ser det som sitt uppdrag att lära ut "det svenska" och därför framhåller sina egna värderingar när nyanlända deltar.

När det gäller studiens slutsatser bör det hållas i minnet att resultat och analys grundas på enstaka lyfta exempel och att verkligheten förmodligen är mer nyanserad. Det behövs fler studier om hur lärare förhåller sig till nyanlända elever, men förhoppningsvis kan den här undersökningen bidra med att åtminstone ge en indikation på hur det kan se ut på svenska skolor.

9. Referenslista

- Ahlberg, A. (2013). *Specialpedagogik i ideologi, teori och praktik - att bygga broar*. Stockholm: Liber AB
- Almahbobi, G. (2012). Multiculturalism and inconsistency in the perception of sex education in Australian society. *Australian Medical Journal*, 5 (12). 623-626.
- Bauman, Z. (1990). Modernity and Ambivalence. *Theory, culture & society*, 7 (2). 143 -169
- Brottsförebyggande rådet. (u.å.). *Våldtäkt och sexualbrott*. Hämtad 2017-05-19, från <http://www.bra.se/brott-och-statistik/brottsutvecklingen/valdtakt-och-sexualbrott.html>
- Denscombe, Martyn (2016) *Forskningshandboken. För småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur
- Eriksson, C., Eriksson Baaz, M. & Thörn. H. (Red.). (1999). *Globaliseringens kulturer: den postkoloniala paradoxen, rasismen och det mångkulturella samhället*. Nora: Nya Doxa.
- Flodström, E. (2012) Unga irakiernas syn på relationer, sexuell och reproduktiv hälsa. *Socialmedicinsk tidskrift*, 89 (2). 140-149.
- Folkhälsomyndigheten. (u.å.). *HBTQ*. Hämtad 2017-05-18, från <https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/halsa-i-olika-grupper/hbtq/>
- Folkhälsomyndigheten. (2015). *Hälsan och hälsans bestämningsfaktorer för transpersoner - en rapport om hälsoläget bland transpersoner i Sverige*. Tillgänglig: <https://www.folkhalsomyndigheten.se/pagefiles/20250/halsan-halsans-bestamningsfaktorer-transpersoner-15038-webb.pdf>
- Fridlund, L. (2011). *Interkulturell undervisning - ett pedagogiskt dilemma: talet om undervisning i svenska som andraspråk och i förberedelseklasser*. (Doktorsavhandling, Gothenburg Studies in Educational Science, 310). Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis. Tillgänglig: <http://hdl.handle.net/2077/25382>
- Hedin, A. (1996). *En liten lathund om kvalitativ metod med tonvikt på intervju*.
- Hemingway, J. (2006) Reframing sex education. *Sex education*, 6 (4). 313-315
- Helström, L., Zätterström, C. & Odling, V. (2006). Abortion rate and contraceptive practices in immigrant and Swedish adolescents. *Journal of Pediatric and Adolescent Gynecology*, 19 (3). 209 - 213.
- Knöfel Magnusson, A. (2017, 2 mars). Unga nyanlända vill veta mer om sex. *Ottar*. Hämtad 2017-05-19, från <http://www.ottar.se/artiklar/unga-nyanl-nda-vill-veta-mer-om-sex>

Larkins, S.L., Page, R. P., Panaretto, K.S., Scott, R., Mitchell, M.R., Alberts, V., Veitch P.C. & McGinty, S. (2007). Attitudes and behaviours of young Indigenous people in Townsville concerning relationships, sex and contraception: the "U Mob Yarn Up" project. *The Medical Journal of Australia*, 186 (10). 513-518.

Loomba, Ania. (2008). *Kolonialism/postkolonialism: en introduktion till ett forskningsfält*. Stockholm: Tankekraft.

Migrationsverket. *Statistik*. Hämtad 2017-05-21, från <https://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Statistik.html>

Milton, J. (2003). Primary School Sex Education Programs: views and experiences of teachers in four primary schools in Sydney, Australia. *Sex education*, 3(3). 241-256.

Nationalencyklopedin. *HBTQ*. Hämtad 2017-05-19, från <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/hbtq>

Nationalencyklopedin. *Heteronorm*. Hämtad 2017-05-19, från <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/heteronorm>

Nationalencyklopedin. *Norm*. Hämtad 2017-05-19, från <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/norm>

Nationella sekretariatet för genusforskning. (u.å.). *Kunskap om genus*. Hämtad 2017-05-10, från <http://www.genus.se/ord/andrafiering/>.

Said, E. W. (1978). *Orientalism*. Stockholm: Ordfront.

SFS 2010:800. *Skollag*. Stockholm: Utbildningsdepartementet

Sjögren, F. (2011). *Den förhandlade makten: Kulturella värdekonflikter i den svenska skolan*. (Doktorsavhandling, Studier i politik, 127). Tillgänglig: https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/26677/1/gupea_2077_26677_1.pdf

Skolinspektionen. (2017). *Skolhuvudmäns mottagande av nyanlända elever i grundskolan*. Tillgänglig: <https://www.skolinspektionen.se/globalassets/publikationssok/granskningsrapporter/kvalitetsgranskningar/2017/skolhuvudmannens-mottagande-av-nyanlanda-elever-i-grundskolan/mottagandet-av-nyanlanda-elever.pdf>

Skolverket (2011a). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet*. Stockholm: Skolverket. Tillgänglig: https://www.skolverket.se/om-skolverket/publikationer/visa-enskild-publikation?_xurl_=http%3A%2F%2Fwww5.skolverket.se%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwpubext%2Ftrycksak%2FRecord%3Fk%3D2575

Skolverket (2011b). *Kommentarmaterial till kursplanen i biologi. Reviderad 2016*. Stockholm: Skolverket. Tillgänglig: https://www.skolverket.se/om-skolverket/publikationer/visa-enskild-publikation?_xurl_=http%3A%2F%2Fwww5.skolverket.se%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwpubext%2Ftrycksak%2Fblob%2Fpdf2609.pdf%3Fk%3D2609

Skolverket. (2012a) *Juridisk vägledning: Skolplikt och rätt till utbildning*. Tillgänglig: https://www.skolverket.se/polopoly_fs/1.254796!/Skolplikt%20och%20r%C3%A4tt%20till%20utbildning%20120302.pdf

Skolverket (2012b) *Likvärdig utbildning i svensk skola?* Stockholm: Skolverket. Tillgänglig: https://www.skolverket.se/om-skolverket/publikationer/visa-enskild-publikation?_url_=http%3A%2F%2Fwww5.skolverket.se%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwpubext%2Ftrycksak%2Fblob%2Fpdf2816.pdf%3Fk%3D2816

Skolverket. (2015) *Skolverkets lägesbedömning 2015*. Stockholm: Skolverket. Tillgänglig: https://www.skolverket.se/om-skolverket/publikationer/visa-enskild-publikation?_url_=http%3A%2F%2Fwww5.skolverket.se%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwpubext%2Ftrycksak%2Fblob%2Fpdf3432.pdf%3Fk%3D3432

Skolverket. (2016): *Skolverkets allmänna råd med kommentarer. Utbildning för nyanlända elever*. Stockholm: Skolverket. Tillgänglig: https://www.skolverket.se/om-skolverket/publikationer/visa-enskild-publikation?_url_=http%3A%2F%2Fwww5.skolverket.se%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwpubext%2Ftrycksak%2Fblob%2Fpdf3576.pdf%3Fk%3D3576

Statistiska centralbyrån. (u.å.). *Definitioner för färdiga tabellpaket*. Hämtad 2017-05-19, från http://www.scb.se/sv/_Vara-tjanster/Regionala-statistikprodukter/Fardiga-tabellpaket/Definitioner/

Statistiska centralbyrån (2016). *På tal om kvinnor och män. Lathund om jämställdhet 2016*. Tillgänglig: http://www.scb.se/Statistik/_Publikationer/LE0201_2015B16_BR_X10BR1601.pdf

Sydsvenskan. (2017, 25 jan). Mer sex på schemat för nyanlända. *Sydsvenskan*. Hämtad 2017-05-19, från <http://www.sydsvenskan.se/2017-01-25/mer-sex-pa-schemat-for-nyanlanda>

Udovic, A. (2017, 1 feb). RFSU: Unga migranter har rätt till sexualundervisning. *Metro*. Hämtad 2017-05-19, från <http://www.metro.se/artikel/rfsu-unga-migranter-har-r%C3%A4tt-till-sexualundervisning>

UMO. (2016). *Vad behöver unga nyanlända?: En studie av ensamkommandes och andra unga nyanländas behov när det gäller frågor kring sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR) och psykisk hälsa*. Hämtad 2017-05-18, från <http://www.umo.se/Global/Om%20UMO/umo-rapport-vad-behoover-unga-nyanlanda.pdf>

Unesco. (2015). *Emerging Evidence, Lessons and Practice in Comprehensive Sexuality Education - A Global Review 2015*. Tillgänglig: <http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002431/243106e.pdf>

UNICEF Sverige (2009). *Barnkonventionen: FN:s konvention om barnets rättigheter*. Stockholm: UNICEF Sverige.

Westling Allodi, M. (2002) *Support and Resistance - Ambivalence in Special Education*. Doktorsavhandling. Stockholm: Stockholm Institute of Education Press (HLS Förlag). Tillgänglig: <http://su.diva-portal.org/smash/get/diva2:184688/FULLTEXT01.pdf>

World Economic Forum (2016). *Global Gender Gap Report 2016*. Tillgänglig:
http://www3.weforum.org/docs/GGGR16/WEF_Global_Gender_Gap_Report_2016.pdf

10. Bilagor

Bilaga 1, Förfrågan

Hej!

Vi är tre lärarstudenter vid Göteborgs universitet som skriver vår avslutande C-uppsats. Vi vill komma i kontakt med biologilärare i årskurs 7-9. Kan du vänligen vidarebefordra nedanstående meddelande till berörda lärare på er skola.

Hej!

Vi är blivande biologilärare som studerar vid Göteborgs universitet. Vi skriver nu vår avslutande C-uppsats om sex- och samlevnadsundervisning och nyanlända elever.

Under vår utbildning har vi funderat mycket på hur verksamma lärare kan anpassa sin undervisning i sex och samlevnad till elever med olika bakgrund samtidigt som läraren strävar efter en likvärdig utbildning. Vi vill ta del av erfarna lärares tankar och idéer kring planering och genomförande av sådan undervisning.

Vi skulle vara väldigt tacksamma om du under en 30 minuters intervju skulle kunna tänka dig att dela med dig av de erfarenheter och tankar du har utifrån din undervisning. Det skulle hjälpa oss att förbereda oss inför vårt kommande arbetsliv (och med vår uppsats).

Vi planerar att genomföra intervjuerna mellan v.16 och v.18 och självklart är vi flexibla när det gäller tid och plats!

Vi söker dig som:

- är biologilärare och har undervisat i sex och samlevnad de senaste åren
 - undervisar eller någon gång har undervisat nyanlända elever i sex- och samlevnad
- Vi är angelägna att få stöd och hjälp av dig. Skicka gärna ett svar i ett vändande mail (får du detta mail vidarebefordrat svara i sådana fall till: studentuppsats.gu@gmail.com). Är något oklart får du också gärna kontakta oss. Vi hoppas det går bra att vi kontaktar dig igen om några dagar, när du har hunnit läsa det här mailet och fundera i lugn och ro om du kan tänka dig att ställa upp.

Med vänliga hälsningar,

Stina Johlander, Sara Gabrielsson och Maria Hyllengren

Bilaga 2, Intervjufrågor

DEL 1: *max 5 min*

- Vilka ämnen undervisar du i?
- Vilka är du legitimerad i?
- Hur många gånger har du undervisat i sex och samlevnad?
- Hur kan elevsammansättningen se ut i de klasserna du undervisar?
- Hur vanligt är det att nyanlända deltar?
- När hade du sex och samlevnad med nyanlända?

DEL 2: *max 15-20 min*

Vad innebär det för dig som undervisande lärare i sex- och samlevnad att nyanlända elever deltar i undervisningen?

Gör du några anpassningar när det är nyanlända med i klassen?

Till exempel när det gäller planering, hur lektionen ser ut (arbetssätt, innehåll, hur man närmar sig ämnet), elevbemötande... *Är det några fler anpassningar?*

Vad finns det för tankar bakom anpassningarna/ icke-anpassningar?

Vilka utmaningar ser du finns i att undervisa nyanlända i sex och samlevnad?

Utifrån:

- utbildningsbakgrund
- kulturell bakgrund - olika normer
- språkförståelse
- heterogena elevgrupper
- lärarens kompetens
- likvärdighet

DEL 3: *max 10 min*

Är det något särskilt i det centrala innehållet som behöver framhävas/förtydligas just när en arbetar med nyanlända? Vad? Varför?

Kursplan biologi, Centralt innehåll 7-9, Kropp och hälsa:

Människans sexualitet och reproduktion samt frågor om identitet, jämställdhet, relationer, kärlek och ansvar. Metoder för att förebygga sexuellt överförbara sjukdomar och oönskade graviditeter på individnivå, på global nivå och i ett historiskt perspektiv.

Hur tolkar du den här texten i läroplanen?

En likvärdig utbildning

Undervisningen ska anpassas till varje elevs förutsättningar och behov. Den ska främja elevernas fortsatta lärande och kunskapsutveckling med utgångspunkt i elevernas bakgrund, tidigare erfarenheter, språk och kunskaper.

DEL 4: Övrigt

Vill du tillägga något?

Tycker du att vi har missat något som du anser är väsentligt?

Om vi har ytterligare frågor eller funderingar, kan vi kontakta dig igen?

Bilaga 3, Samtyckesformulär

Information till deltagaren.

Vi är tre lärarstudenter vid Göteborgs Universitet som skriver vår avslutande C-uppsats om sex- och samlevnadsundervisning för nyanlända elever. Under vår utbildning har vi funderat mycket på hur verksamma lärare anpassar sin undervisning i sex och samlevnad till elever med olika bakgrund samtidigt som läraren strävar efter en likvärdig utbildning. Studien syftar därför till att ta del av erfarna lärares tankar och idéer kring planering och genomförande av undervisning i sex- och samlevnad för nyanlända elever.

Den definition av nyanländ elev som vi har valt att utgå ifrån i vår studie är den som återfinns i 3 kap. 12 a § skollagen *“Med nyanländ elev menas den som har varit bosatt utomlands, men som numera är bosatt i Sverige, och som har påbörjat sin utbildning i Sverige efter höstterminens start det kalenderår han eller hon fyller sju år. En elev ska inte längre anses vara nyanländ efter fyra års skolgång här i landet. “*

Du är utvald som informant då du

- är biologilärare och har undervisat i sex och samlevnad de senaste åren
- undervisar eller någon gång har undervisat nyanlända elever i sex- och samlevnad

Deltagande i studien innebär att en intervju kommer att genomföras ansikte mot ansikte. Intervjun beräknas ta omkring 30 minuter. Hela intervjun kommer att spelas in. Förutom dig som informant kommer två av oss studenter att närvara vid intervjutillfället.

Insamlat material kommer att behandlas så att inga obehöriga kan ta del av materialet. Resultatet av studien kommer att presenteras på sätt som omöjliggör identifiering av enskilda undersökningsdeltagare, enskilda skolor eller personer som nämnts i intervjuer. Intervjuer transkriberas till textfiler där kodnamn används för de intervjuade personerna och de personer som de intervjuade har nämnt. Efter studiens avslutande förstörs bandinspelningar och information om deltagarnas namn.

Deltagande i studien är frivilligt och du har när som helst, utan särskild förklaring, rätt att avbryta.

Kontaktinformation:

Sara Gabriellsson
Göteborgs universitet
Mobil: [REDACTED]

Maria Hyllengren
Göteborgs universitet
Mobil: [REDACTED]

Stina Johlander
Göteborgs universitet
Mobil: [REDACTED]

Samtyckesformulär

Jag har läst och tagit del av den skriftliga information som jag har fått om studien, och jag samtycker till att delta.

Datum Informantens namnteckning Namnförtydligande

Nedanstående har gått igenom studiens syfte med ovanstående informant samt erhållit informantens samtycke.

Datum Namnteckning Namnförtydligande